

B O E K E N

De 'herbronning'
van de christen-
democratie

Thijs Wöltgens bespreekt:

H.E.S. Woldring, *De Christen-democratie.*

Een kritisch onderzoek naar haar politieke filosofie. Utrecht: Het Spectrum, 1996

Op het hoogtepunt van zijn macht riep de vorige premier Ruud Lubbers zijn partij, het CDA, op om zich te bezinnen op de beginselen. Hij noemde dat 'herbronning'. In formele zin werd zijn oproep beantwoord. In 1993 stelde het CDA-congres een geactualiseerde versie vast van Het Program van Uitgangspunten. Het eerste Program van Uitgangspunten vormde in 1980 de inhoudelijke basis voor de oriëntatie van het CDA. De kernwoorden van dat Program waren: gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap.

Opvallend afwezig was, ook volgens de auteur van het hier besproken boek, de vrijheid. Vrijheid is niet vanzelfsprekend, zeker niet in de lange geschiedenis van het christelijk denken. Niet voor niets hadden de voorvaders van de huidige christen-democratie grote moeite met de moderne democratie en het algemeen kiesrecht.

Prof. Dr. H.E.S. Woldring, hoogleraar politieke filosofie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, is op zoek gegaan naar de bronnen van de christen-democratie. Hij confronteert de kernwoorden van de Uitgangspunten met het christelijk denken vanaf het jaar 313, waarin keizer Con-

stantijn de christelijke kerk officieel erkende. In dat denken weerspiegelt zich de telkens veranderende interpretatie van het Evangelie.

Woldring maakt een selectie van positieve denkers, die in de geschiedenis van de staatkundige filosofie niet alledaags is. Dat Augustinus en Thomas van Aquino de Middeleeuwen domineren is nu eenmaal onvermijdelijk, maar dat daarna Luther en Calvijn, Victoria, Hotman, Brutus, Gentili, Althusius, Maistre, Bonald, Lamennais en Groen van Prinsterer als voornaamste politieke denkers worden gepresenteerd geeft het boek toch wel iets parochieels. Is het criterium, dat deze auteurs zich uitdrukkelijk als christenen afficheerden? Maar geldt dat niet ook voor veel belangrijker filosofen. Wat te denken van Carl Schmitt, zijn leven lang een gelovig katholiek? Met andere woorden: dwingt Woldring de geschiedenis van het politiek denken niet in het Procrustusbed, waarin volgens hem het huidige CDA dient te passen?

Die vraag dringt zich nog meer op, als het over de bijna voorbijge twintigste eeuw gaat: Maritain en Dooyeweerd leggen oecumenisch de basis voor de moderne christen-democratie.

De christen-democratische filosofie is toch geen school met de Bijbel, waarin de geluiden van bijvoorbeeld Marx of Popper, Sartre of Rawls niet mogen doordringen?

Gelukkig blijkt dat niet het geval. In de confrontatie met liberalisme en sociaal-democratie geeft Woldring er blijk van over de schutting van zijn politieke

INHOUD

De Christen-democratie
W.F. de Gaay Fortman
Religieus-socialisme
Henriette Roland Holst
Jan Marijnissen

B O E K E N

belijdenis te hebben gekeken. Die confrontatie en zijn opmerkingen over het huidige CDA leveren de interessantste lectuur op.

Woldring claimt een eigen plaats voor het christen-democratisch denken. Als die eigen plaats er is (en ik zal toelichten dat er reden is om dat te erkennen) dan bestaat dit denken ongeacht het bestaan van partijen, die zich christen-democratisch noemen. Je mag dan bijvoorbeeld het Parti Socialiste-lid Delors best een christen-democraat noemen. Je mag dan ook net als Woldring het CDA bekritisieren vanuit een christen-democratisch standpunt. Maar dan had je niet alleen de ontwikkeling van de zichzelf christelijk noemende partijen mogen beschrijven. In Woldrings boek lijkt de principiële ondemocratische SGP meer met zijn christen-democratie te maken te hebben dan mensen als Banning of Brongersma (die ooit de corporatieve staat verdedigde). Alle dilemma's van de christen-democratie hebben de revue gepasseerd bij de oprichting van de PvdA. Banning stond zelfs bloot aan de verdenking (?) herkerstening van Nederland te beogen. De volksmoraal was ook toen al een bron van zorg. Uiteindelijk heeft de PvdA gekozen voor een veelheid aan inspiratiebronnen voor haar programma. Er is geen exclusieve sociaal-democratische metafysica.

Maar dat geldt ook voor de christen-democratie, die islam-aanhangers en hindoes evenzeer verwelkomt als agnosten.

Als noch het evangelie noch het etiket christen-democratisch

(voor het CDA bestond er al een CDU in Nederland) onderscheidend zijn, wat typeert dan het christen-democratisch denken?

Het middenveld

Alles afwegend blijkt het eigene van de christen-democratie in de waardering van intermediaire structuren tussen individu en staat: gezin, kerk, vereniging, kortom alles wat tegenwoordig middenveld heet. Het heeft er jarenlang op geleken, dat de christen-democratie met deze waardering voor het middenveld ook een comfortabele middenpositie innam tussen liberalen en socialisten. Aan de ene kant het ongebreidelde individualisme van de liberalen en aan de andere kant het collectivisme van de socialisten. Het CDA heeft deze positie verspeeld in de periode Brinkman, toen vooral de 'stropigheid' van maatschappelijk overleg aan de kaak werd gesteld. De enquête-Buurmeyer was welhaast een logisch vervolg. De intermediaire structuren, het samenspel tussen werkgevers en werknemers, lagen onder vuur. En tenslotte kwam er een Paars kabinet. Ad Melkert heeft het goed begrepen: hierin ligt de kans van de PvdA om eindelijk die middenpositie in te nemen. Jammer voor hem, dat eerst het regeerakkoord uitgevoerd moest worden. Maar met zijn uitspraken: 'Ich bin ein Rheinländer' en 'Ik ben de minister van Gezinszaken' heeft hij bewezen, dat het christen-democratische gedachtegoed ook bij de PvdA-ers in veilige handen is. (Hopelijk krijgt hij de kans om daden bij zijn woorden te voegen).

Opvallend is de moeite, die Woldring zich getroost om het CDA te bevrijden van het epitheton 'conservatief'. Dat is des te opmerkelijker, omdat de auteur zelf nogal wat vraagtekens plaatst bij de zinnigheid van de tegenstelling progressief versus conservatief. Waarom ook hier niet een middenpositie geclaimd: sociaal vooruitstrevend en cultureel behoudend?

Maar ook hier kost het je weinig moeite om deze slogan in de campagne van Kok te plaatsen. Een beetje kritiek daarop uit de eigen rijen zal zijn geloofwaardigheid eerder versterken.

Toch vraagt het boek van Woldring een meer intrinsiek antwoord van de PvdA dan een beschouwing over de electorale kansen; hoe christen-democratisch is de PvdA?

Het zal geen moeite kosten om de reeks politieke denkers, die als erflaters van de christen-democratie worden opgevoerd op een of andere manier een plaatsje te geven in de voorgeschiedenis van de PvdA. De rij zal wel flink worden aangevuld. Maar de actuele vraag is, in hoeverre de PvdA bereid is verantwoordelijkheid over te dragen op (of te laten berusten bij) gezinnen, schoolbesturen of maatschappelijke organisaties? En wat misschien nog belangrijker is: deze verantwoordelijkheid af te schermen tegen de markt? Als de kritiek op het middenveld ertoe leidt, dat met gemeenschapsmiddelen commerciële activiteiten gesubsidieerd worden en onverantwoordelijke salarissen betaald worden dan moeten wij tijdig die kritiek herzien. Als nutsbedrijven

B O E K E N

hun monopoliewinsten in andere branches steken, als ziekenfondsen zich verbinden met particuliere ziektekostenverzekeraars, als het GAK deals maakt met de particuliere verzekeraar Achmea en als het streekvervoer bij de honorering van zijn directeur doet alsof het over een van de meest winstgevende branches gaat, dan wordt het hoog tijd, dat sociaal-democraten het maatschappelijk middenveld in ere herstellen. Voor dat wij het weten zijn pensioenfondsen, bijzondere scholen en universiteiten, ziekenhuizen en verpleegklinieken en collectief betaalde omroepen objecten geworden van het marktmechanisme.

In veel gevallen zal er nauwelijks

een miljoen nodig zijn om een bestuur uit te kopen teneinde over een veelvoud van dat miljoen te kunnen beschikken. Uiteraard gefinancierd uit collectieve middelen. Als het 'baas in eigen huis op kosten van de belastingbetaler' overgaat van het middenveld naar de markt is er alle reden voor de sociaal-democratie als hoeder van het middenveld op te treden. En dat laatste is weer iets anders dan het onderbrengen bij de overheid, zoals de PvdA al laat zien bij de nieuwe bestuursvorm van het openbare onderwijs.

De laatste vraag, die het boek van Woldring oproept is: doet politieke filosofie er wel toe, als het om echte politiek gaat? Voor

de korte termijn mag je je daar weinig illusies over maken; een goed geplaatste column heeft meer effect dan een doorwrocht boekwerk. Ik troost me met de langere termijn. Volgens Keynes zijn we weliswaar allemaal 'in the long run' dood. Maar volgens diezelfde Keynes, die zowel doorwrochte boeken als ook columns schreef, zijn de meeste beleidmakers zonder het zelf te weten de adept van een of andere overleden sociaal-filosoof. Ik hoop dat Woldring nog lang zal leven.

THIJS WÖLTGENS
is burgemeester van Kerkrade

